HEMŞİRELİKTE ÖĞRENME ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Muhammed İhsan Koçak[*] Nuray Turan[**]

[*]*İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Hemşirelik Esasları tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi (Öğrenci)*
[**]*İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı (Danışman)*

ÖZET

1. Giriş

Öğrenme öz yeterliliği, bireyin öğrenme sürecinde yeni bilgi ve becerileri edinme, anlama ve etkin biçimde kullanma kapasitesine ilişkin inançlarını ifade eden temel bir psikososyal kavramdır. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı'na dayanan bu yapı, bireyin yalnızca sahip olduğu bilgi ve becerilerle değil, aynı zamanda bu bilgi ve becerileri ne ölçüde etkili kullanabileceğine yönelik algısıyla ilişkilidir. Bu nedenle öğrenme öz yeterliliği, öğrenme sürecinin önemli belirleyicilerinden biri olup akademik başarı, motivasyon, öğrenmeye katılım ve performans üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

Hemşirelik eğitimi, teorik bilgi ile klinik uygulamanın bütünleşmesini gerektiren çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreçte öğrencilerin karmaşık bakım durumlarını yönetebilmesi, klinik karar verme becerilerini geliştirebilmesi ve hasta güvenliğini sağlayabilmesi, büyük ölçüde öğrenme öz yeterlilik düzeylerine bağlıdır. Öz yeterliliği yüksek olan öğrencilerin daha bağımsız, daha girişimci ve problem çözme becerileri açısından daha güçlü oldukları bildirilmektedir. Buna karşın düşük öz yeterlilik düzeyi; öğrenmeden kaçınma, kaygı, düşük akademik başarı ve klinik performansta yetersizlik gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin öğrenme öz yeterlilik düzeylerinin doğru ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi, eğitim süreçlerinin geliştirilmesi ve öğrenci gereksinimlerinin belirlenmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Ancak Türkiye'de bu yapıyı değerlendirebilecek kültüre uyarlanmış, geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının sınırlı olması önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bu nedenle Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi gereklidir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliğinin değerlendirilmesi amacıyla metodolojik türde planlanmıştır. Araştırmada ölçeğin dil uyarlaması yapılmış, kapsam ve yapı geçerliği incelenmiş, ölçüt bağımlı geçerliği test edilmiş ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

3. Araştırmanın Türü ve Yapıldığı Yer

Araştırma metodolojik tipte yürütülmüş olup Ocak–Eylül 2025 tarihleri arasında İstanbul'da bulunan iki üniversitenin hemşirelik fakültelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, farklı kurumsal yapılarda öğrenim gören öğrencileri kapsaması açısından çeşitlilik sağlamaktadır.

4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini hemşirelik öğrencileri oluşturmuş, örneklemini ise çalışmaya katılmayı kabul eden 401 öğrenci oluşturmuştur. Ölçek uyarlama çalışmalarında önerilen örneklem büyüklüğü kriterleri (madde sayısının en az 5–10 katı) dikkate alındığında bu örneklem

büyüklüğünün yeterli olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yapılan istatistiksel analizlerin güvenilirliğini artırmaktadır.

5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak üç farklı form kullanılmıştır:

Öğrenci Bilgi Formu: Katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği: 21 maddeden ve beş alt boyuttan (kavramsal anlama, üst düzey bilişsel beceriler, uygulama, günlük yaşam ve hemşirelik iletişimi) oluşmaktadır.

Genel Öz-Yeterlik Ölçeği: Ölçüt bağımlı geçerliği değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

6. Araştırmanın Uygulanması

Araştırma öncesinde gerekli etik kurul ve kurum izinleri alınmıştır. Katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü katılım sağlanmıştır. Ölçeğin dil uyarlaması ileri-geri çeviri yöntemi ile gerçekleştirilmiş, uzman görüşleri alınarak kapsam geçerliği değerlendirilmiştir. Veri toplama süreci standart koşullar altında yürütülmüştür.

7. Geçerlik Çalışmaları

Dil geçerliği sürecinde ölçeğin Türkçe formunun orijinal ölçek ile anlam eşdeğerliği sağlanmıştır. Kapsam geçerliği analizinde 12 uzmanın görüşleri doğrultusunda tüm maddeler için kapsam geçerlik indeksinin 1,00 olduğu belirlenmiştir. Yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiş ve ölçeğin beş faktörlü yapısının korunduğu saptanmıştır. Model uyum indekslerinin kabul edilebilir ve iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ölçüt bağımlı geçerlik analizinde genel öz yeterlik ile pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Güvenirlik analizlerinde Cronbach alfa katsayısı 0,943 olarak hesaplanmış ve yüksek iç tutarlılık gösterdiği belirlenmiştir. Test-tekrar test analizinde ise yüksek düzeyde zamana karşı değişmezlik saptanmıştır.

8.Araştırmanın Etik ve Yasal Boyutu

Araştırma için etik kurul onayı ve kurum izinleri alınmıştır. Katılımcılardan yazılı ve sözlü bilgilendirilmiş onam alınmış olup çalışma Helsinki Deklarasyonu ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

9. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS v27 paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerde nicel değişkenler için ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler; kategorik değişkenler için sayı ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile değerlendirilmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle parametrik olmayan istatistiksel yöntemler tercih edilmiştir. Ölçüt bağımlı geçerlik Spearman korelasyon analizi ile, güvenirlik ise Cohen'in ağırlıklandırılmış Kappa katsayısı ile değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

10. Bulgular

Dil ve Kapsam Geçerliği

Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun kapsam geçerliği 12 uzmanın görüşü doğrultusunda değerlendirilmiş ve Davis tekniğine göre tüm maddeler için kapsam geçerlik indeksinin 1,00 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, ölçek maddelerinin ölçülmek istenen yapıyı temsil etme, anlaşılabilirlik ve uygunluk açısından yeterli olduğunu

göstermektedir. Ayrıca ileri-geri çeviri süreci ve uzman değerlendirmeleri sonucunda ölçeğin Türkçe formunun dilsel eşdeğerliğinin sağlandığı kabul edilmiştir.

Yapı Geçerliği

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarına göre ölçeğin beş faktörlü yapısının Türk örnekleminde korunduğu belirlenmiştir. Maddelere ait faktör yüklerinin 0,68–0,91 arasında değiştiği ve tüm maddelerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,01$). Ortalama açıklanan varyans (AVE) değerleri 0,524–0,708 arasında, bileşik güvenirlik (CR) değerleri ise 0,850–0,964 aralığında bulunmuştur. Model uyum indekslerinin $\chi^2/sd=3,15$, RMSEA=0,073, GFI=0,88 ve AGFI=0,85 ile kabul edilebilir; CFI=0,98, NFI=0,97, NNFI=0,98 ve SRMR=0,048 ile iyi uyum düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığını göstermektedir.

Ölçüt Bağımlı Geçerlik

Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği ile Genel Öz-Yeterlik Ölçeği arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,564$; $p<0,001$). Alt boyutlar düzeyinde korelasyonların 0,345–0,606 arasında değiştiği ve tümünün anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğini desteklemektedir.

Güvenirlik Bulguları

İç Tutarlılık

Madde-toplam korelasyonlarının 0,570–0,776 arasında olduğu ve tüm maddelerin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu saptanmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısı 0,943 olarak bulunmuş, alt boyutlara ait alfa değerlerinin ise 0,750–0,935 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu bulgular ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Test-Tekrar Test Güvenirliği

İki hafta arayla yapılan test-tekrar test analizinde toplam ölçek puanı için sınıf içi korelasyon katsayısı (ICC) 0,969 olarak bulunmuştur ($p<0,001$). Alt boyutlara ilişkin ICC değerlerinin 0,839–0,923 arasında değiştiği belirlenmiş olup bu sonuçlar ölçeğin zamana karşı yüksek düzeyde tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Alt Boyutlar Arası İlişkiler

Toplam puan ile alt boyutlar arasındaki korelasyonların 0,769–0,873 arasında değiştiği ve tümünün pozitif yönde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$). Alt boyutlar arasındaki korelasyonların ise 0,471–0,764 arasında olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, alt boyutların birbiriyle ilişkili ancak kavramsal olarak ayırt edilebilir yapılar olduğunu göstermektedir.

11. Tartışma

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Kapsam geçerliği analizinde tüm maddeler için yüksek KGİ değerlerinin elde edilmesi, ölçeğin ölçülmek istenen yapıyı yeterli düzeyde temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Dil uyarlama sürecinde ileri-geri çeviri yönteminin kullanılması ve uzman görüşlerinin alınması, ölçeğin kültürel ve dilsel uyumunu desteklemektedir

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin orijinal beş faktörlü yapısının Türk örnekleminde de korunduğunu göstermektedir. Model uyum indekslerinin kabul edilebilir ve iyi düzeyde olması, ölçeğin kuramsal yapısının geçerliliğini desteklemektedir. Bu durum, öğrenme öz yeterliliği kavramının kültürler arası benzer bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir.

Ölçüt bağımlı geçerlik analizinde genel öz yeterlik ile elde edilen orta düzeyde pozitif ilişki, öğrenme öz yeterliliğinin genel öz yeterlik ile ilişkili ancak daha spesifik bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan çalışmalarla uyumludur ve ölçeğin teorik temellerini desteklemektedir.

Güvenirlik analizlerinde elde edilen yüksek Cronbach alfa değerleri ve madde-toplam korelasyonları, ölçeğin iç tutarlılığının güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca test-tekrar test analizinde elde edilen yüksek ICC değerleri, ölçeğin zamana karşı değişmezlik özelliğine sahip olduğunu ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Alt boyutlar arasındaki ilişkilerin orta düzeyde olması, ölçeğin çok boyutlu yapısını desteklemekte ve öğrenme öz yeterliliğinin bilişsel, uygulamalı ve iletişimsel boyutlardan oluşan karmaşık bir yapı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun hemşirelik öğrencilerinin öğrenme öz yeterlilik düzeylerinin değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Bu ölçeğin kullanımı, öğrencilerin öğrenme gereksinimlerinin belirlenmesine, eğitim stratejilerinin geliştirilmesine ve akademik ile klinik başarılarının artırılmasına katkı sağlayabilir.

12. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma sonucunda Hemşirelikte Öğrenme Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin hemşirelik öğrencilerinin öğrenme öz yeterlilik düzeylerinin belirlenmesinde ve eğitim süreçlerinin geliştirilmesinde kullanılabileceği düşünülmektedir.

Gelecek çalışmalarda ölçeğin farklı örneklemler üzerinde test edilmesi, kültürler arası karşılaştırmalar yapılması ve klinik performans ile ilişkilerinin incelenmesi önerilmektedir.